

žadujících teprve svou marxistickou interpretaci. Knižka by byla jistě prospěšná i československému čtenáři.

Dragoslav Slejška

## Nová sociologie v Sovětském svazu

(*The New Sociology in the Soviet Union*) je podtitulkem spisu *Science and Politics*, jehož autorem je prof. George Fischer (nyní na Columbia University v New Yorku) a jež vydalo Středisko pro mezinárodní studie při Cornell University (Ithaca 1964, str. 69, § 2.—). Přehledná brožura obsahuje stati: I. Věda a politika, II. Filosofové, sociální vědci, sociologové, III. Učitelé a ústavy, IV. Sociologie práce, V. Výzkum: Technologie a školení, VI. Výzkum: Postoje k práci, VII. Teorie: Třídní skladba. Jak patrné z těchto názvů, referuje autor o hlavních směrech soudobé sociologie v SSSR, o hlavních jejích pracovištích, směrech výzkumu a provedených anketách. V návaznosti na práci R. K. Mertona a H. W. Rieckena (*Notes on Sociology in the U.S.S.R., 1962*) přiznává, že po překonání období dogmatismu se sovětská sociologie utěšeně rozvíjí. Příznaky toho jsou např. — při vši věrnosti marxismu-leninismu — úsilí o vyjasnění a prohloubení vědeckých metod, rozvoj empirických výzkumů i vzrůst počtu škol, institucí a pracovišť zabývajících se sociologií. Pěstují ji zejména pracovníci Filosofického ústavu Sovětské akademie věd a moskevské university V. S. Semenov, A. A. Zvorykin, G. M. Andrejeva, G. Osipov, J. Zamoškin, v Leningradě V. A. Jadov, ve Sverdlovsku M. N. Rutkevič a L. N. Kogan, v Novosibirsku G. A. Prudenskij a mnozí jiní. Kromě toho jsou pořádány tzv. teoretické konference, na nichž se řeší různé problémy. Značnou vzpruhou a současně inspirací pro sovětské sociology bylo i jejich uplatnění se na 5. světovém sociologickém kongresu v r. 1962.

Některé ze sovětských výzkumů prof. Fischera obzvlášť zaujaly. Tak připomíná, že podle Andrejevy, která si všímá působení automatizace na sovětské dělníky, vytváří pokrok technologie všeobecnou hmotnou základnu pro likvidaci důležitých rozdílů mezi duševní a tělesnou prací. Zvorykin však v této souvislosti ukazuje i na nový problém, který tu vyvstává: s rozvojem automatizace sice odpadá svalová únava, ale na její místo nastupuje nervové napětí.

Jiným zajímavým poznatkem sovětské sociologie je zjištění vztahů mezi počtem zlepšovatelských návrhů a školním vzděláním dělníků. Zdá se paradoxní, že čím nižší je jejich vzdělání, tím víc se dělníci podílejí na racionalizaci výroby. Tak ve Sverdlovsku z dělníků s 5—6letým školním vzděláním podalo návrhy 30,8 %, kdežto z dělníků se 7—9 lety školy jen 26,6 %. Tento zdánlivý paradox se zatím vysvětluje tím, že pracovníci s vyšším vzděláním patří k mladším a nejmladším ročníkům, že většina jich není ani pět let v provozu, takže nemohou mít potřebné zkušenosti, jež jsou

předpokladem tvůrčí činnosti a jež mají starší dělníci.

Na leningradské universitě konané studie ukázaly, že množství volného času (z 24 hodin) je různé u mužů (25,4 %) a u žen (21,9 %), u pracovníků různého věku (od 18 do 30 let 26,7 %, u starších do 40 let 23,8 % a nad 40 let 21 %), různého vzdělání (pracovníci s národním školou 26,4 %, vysokoškoláci 24,3 %) i pracovní kategorie (dělníci 26,4 %, úředníci a technici 21,1 %).

Nejzajímavější jsou studie, týkající se postojů k práci. Např. v Leningradě bylo dotazáno na názory cca. tři tisíce mladých dělníků. Zkoumáno bylo jejich velení do výrobního pochodu, uspokojení z práce, z výše mzdy, ze vztahů uvnitř kolektivu, z uspořádání směn, z určitého druhu práce, z péče vedení o pracující, z příležitosti k zdokonalení zručnosti a z organizace práce.

Poněvadž se podobná šetření konají i na Západě, lze nejednou srovnávat. Na otázku, jaký vliv bude mít technický rozvoj na postavení dělníka za padesát let, odpovědělo

|              | ve francouzské továrně | ve Sverdlovsku | v Irkutsku |
|--------------|------------------------|----------------|------------|
| optimisticky | 33 %                   | 89 %           | 92 %       |
| pesimisticky | 35 %                   | 1 %            | 3 %        |

Větší nadšení sovětských dělníků je zřejmé. Z jiných odpovědí plyne, že v SSSR víc lidí má rádo svou práci, víc na ni myslí za odpočinku a má přitom příjemné pocity. Zatímco francouzským dělníkům vadily v továrně chabé společenské styky, jednotvárnost práce, podmínky práce, nečistota, vztahy podřízenosti a závislosti, u sovětských pracovníků ustupují tyto věci do pozadí a dělníci soustřeďují svou pozornost na některé hygienické závady, neomítnuté stěny a na organizaci práce. Většina sovětských dělníků na otázku, zda sledává své zaměstnání zajímavým, odpovídá celkem kladně. Naumová však cituje také tuto odpověď jedné dělnice: „Má práce sice není zajímavá, ale uspokojuje mě, neboť svou prací přispíváme k budování komunismu.“ Z takových šetření vyvěrá praktický závěr: Poněvadž se patří ve dohledné době nepodají ještě opatřit všem tvořivou práci, je aspoň nutné vstřípit každému vědomí povinnost řádně pracovat, plně se věnovat daným úkolům a poctivě se k nim stavět, ať jsou jakékoli.

Stejně zajímavý je i závěr, k němuž Fischer dospívá. Vcelku se mu jeví nová sovětská sociologie, jak teorie, tak i konkrétní výzkum, jako zvláštní splynutí vědy s politikou. V oblasti teorie tím míní splynutí akademického rozboru společnosti s oficiální naukou, v oblasti výzkumu splynutí školy se službou státu. V rámci těchto zásad začali si sovětské sociologové klást významné speciální otázky, na něž hledají odpovědi